

İSTANBUL SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLER ODASI
CHAMBER OF CERTIFIED PUBLIC ACCOUNTANTS OF ISTANBUL

Kamusal Bir Kötülük Olarak Yolsuzluğun Ekonomik Analizi

İSMMMÖ (İstanbul Muhasebeciler Mali Müşavirler Odası) için Yrd. Doç. Dr. **Mustafa Çelen**, tarafından hazırlanan “**Yolsuzluk Ekonomisi Raporu**” açıklandı. Yolsuzluk düzeyinin tekel gücüne ve takdir yetkisine sahip olmakla arttığı, hesap verebilirlikle azaldığı vurgulanan raporda, ekonomideki tekeli yapıların azaltılması, resmi takdir yetkilerinin belli kurallara bağlanması ve şeffaflığın artırılmasıyla yolsuzluğun azaltılabileceği belirtildi. Raporda, yolsuzluğun gelir dağılımında sapmalara neden olduğuna dikkat çekildi.

Rapora göre, yolsuzluk, gelişmekte olan ülkelerde mal ve hizmet üretiminde veya satış sürecinde önemli bir maliyet unsuru olarak karşımıza çıkıyor. Tüketici, refahını olumsuz yönde etkilerken firmalar açısından ekonomik siyasi ve sosyal belirsizlik ortamı meydana getiren yolsuzlukla mücadele için hükümetlerin kararlılığı, kamu ve özel sektör işbirliği başta olmak üzere bir dizi öneri getirildi.

Vergiye karşı direnç nedeni

TÜRMOB Genel Başkan Yardımcısı ve İSMMMÖ Başkanı **Yahya Arıkan**, raporda yer alan değerlendirmesinde geniş halk kitlelerinin yolsuzluk olgusunun yaygınlaşmasından son derece rahatsız olduğunu belirterek şunları söyledi: “**Bu rahatsızlık devlete olan güveni azaltarak vergiye karşı bir direnç yaratmaktadır. Ülkenin geleceğine ipotek koyan, vatandaşla devletin arasında güvensizlik yaratan, dürüst çalışmayı ve hak aramayı zorlaştıran bu durum düzelmedikçe ne ekonomik ne sosyal kalkınmanın sağlanması mümkün olacaktır. Halkın bin bir güçlüğü ödediği, kalkınmaya ve halkın refahına kullanılması gereken vergiler, karanlık, karmaşık ilişkiler yumağında kaybolmaktadır.**”

Mart 2007 tarihinde basılan “**Yolsuzluk Ekonomisi – Kamusal Bir Kötülük Olarak Yolsuzluğun Ekonomik Analizi**” raporunda yer alan saptamalardan bazıları şöyle:

- Yolsuzluk düzeyinin ölçülmesinde Uluslararası Şeffaflık Örgütü ve Uluslararası İş Dünyası Örgütü verilerinden yararlanılmıştır. Elde edilen regresyon sonuçlarına göre; Türkiye’deki yolsuzluk düzeyinin artması hem genel bütçe gelirleri hem de vergi gelirleri üzerinde azaltıcı etki meydana getiriyor. Yolsuzluklardaki 1 puanlık artış kamu gelirlerinde yüzde 1’lik bir azalışa neden oluyor. Bu bağlamda Türkiye’nin yolsuzluk endeksi Danimarka düzeyine (0,5) çekebilmesi durumunda kamu gelirinde yaklaşık yüzde 6’lık bir artış mümkün olabilecek. Bu saptamaya göre, 2006’da 171 milyar YTL’nin üzerinde bütçe geliri olan Türkiye, yolsuzluğu azaltarak her yıl kamu gelirini 10.2 milyar YTL’nin üzerinde arttırabilir.

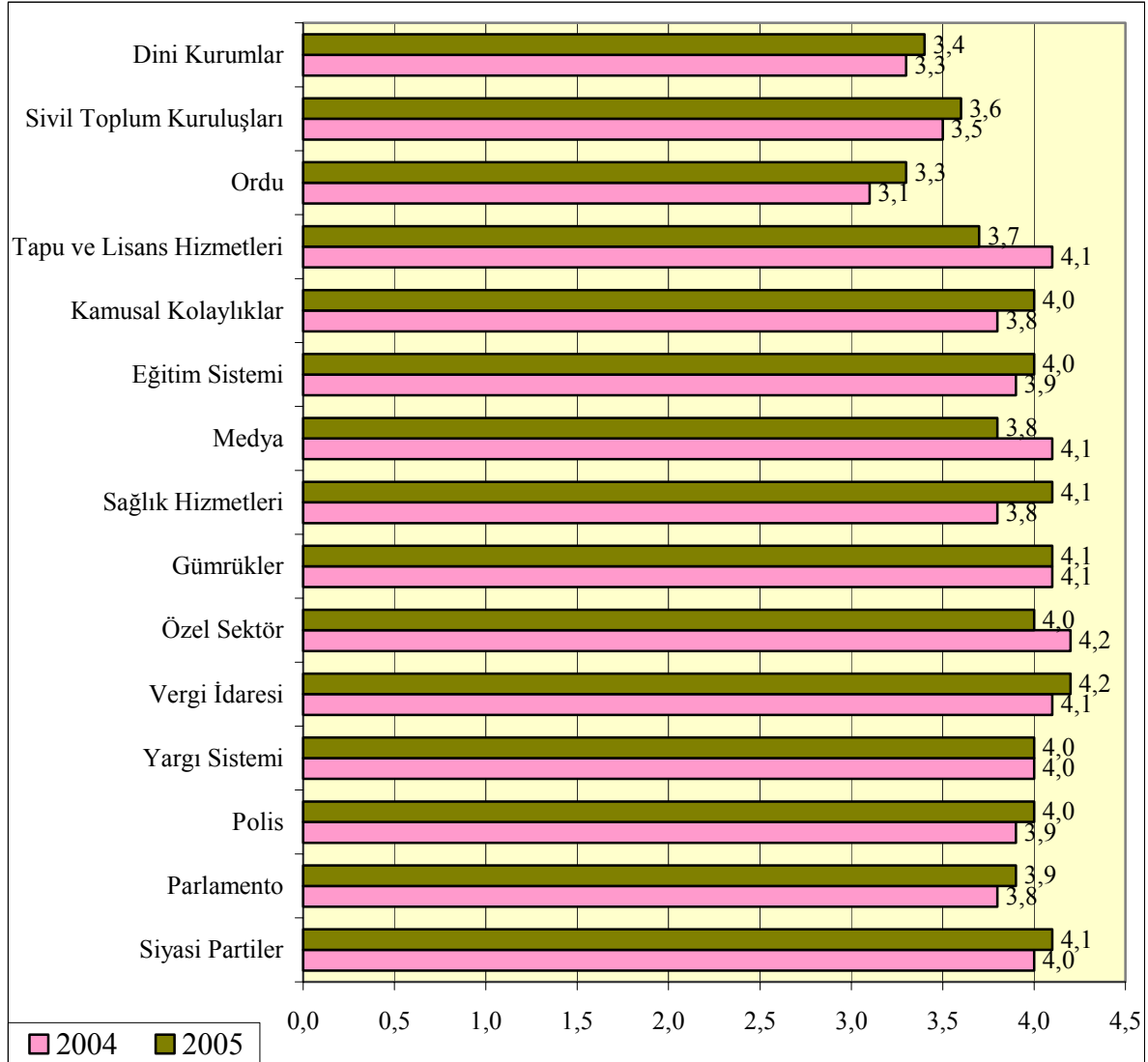
TABLO 24. Yolsuzluk Algılamaları Endeksine göre Türkiye’deki Yolsuzluk düzeyinin gelişimi (1980-2006)

Yıllar	Yolsuzluk Düzeyi
2006	3,8
2005	3,5
2004	3,2
2003	3,1
2002	3,2
2001	3,6
2000	3,8
1999	3,6
1998	3,4
1997	3,2
1996	3,5
1995	4,1
1988-1992	4,1
1980-1992	4,9

Kaynak: Transparency International, Corruption Perception Index (Endeks değerinin ‘0’ olması ülkenin tamamen yolsuzluk içerisinde olduğunu ‘10’ olması yolsuzluğa rastlanmadığını göstermektedir.)

- 1996 ve sonrası dönemde Türkiye'deki yolsuzlukların arttığı ve endeks derecesinin düştüğü gözleniyor. Bu süreç 1999-2001 yılları arasında biraz düzelme göstermesine karşın 2002-2004 döneminde tekrar kötüleşmiş, hatta 2003 yılında en düşük endeks değerine (ya da en yüksek yolsuzluk düzeyine) ulaşmıştır. 2005'ten itibaren ise tekrar düzelmeye başlamıştır. Veri sağlanan dönemler için ortalama yolsuzluk endeks değeri 3,6'dır. Sağlıklı veriler elde edilen süreç dikkate alındığında ortalama endeks değerinin 3,4'e düştüğü gözleniyor. Bu değerle Türkiye, endekse dahil ülkeler arasında orta alt kademede yer alıyor. 10 yıllık dönem boyunca yolsuzluk endeks değerinin dalgalı seyir göstergese de genelde azalması, Türkiye'de yolsuzlukla mücadele konusunda yeterince mesafe alınmadığını hatta gerilemelerin söz konusu olduğunu gösteriyor.
- Türkiye'de yolsuzluktan en çok etkilenen sektörler ve kurumlara bakıldığında, küresel eğilimler ile benzerlik gösteriyor. (Yolsuzluklardan etkilenme düzeyi 1-5 arasında tanımlanıyor. 1 yolsuzlukluktan etkilenme olmadığı durum, 5 bütünüyle etkilenmeyi ifade ediyor.) Buna göre Türkiye'de kurumlar ve sektörlerde yolsuzluk endişe verici boyutlara ulaştı. Siyasi partiler ve gümrüklerde 4,1 düzeyinde. 2004'le karşılaştırıldığında sağlık hizmetleri, kamusal kolaylıklar ve orduda yolsuzluk algılama düzeyinde çarpıcı bir artış kaydedilirken özel sektörde, medyada ve tapu, lisans hizmetlerinde azalma görüldü.
- Rüşvet maliyetlerinin daha açık olarak kavranması için kişi başına GYSİH ile karşılaştırma yoluna gidilebilmektedir. Böylelikle rüşvet yükü daha objektif olarak ortaya konabilmektedir. Aksi halde 12 aylık dönemde verdikleri rüşvet maliyeti yüksek olsa bile, bunun hane halkı üyeleri üzerindeki yükü tam olarak tespit edilemeyecek ve karşılaştırma imkanı bulunamayacaktır. Örneğin yıllık 1.000 ABD Doları rüşvet ödeyen gelir düzeyi yüksek bir ülke vatandaşının rüşvet yükü, yılda 100 ABD Doları rüşvet ödeyen gelir düzeyi düşük ülke vatandaşına göre hafif olabilir. Çeşitli ülkelerdeki hane halkı başına yıllık ödenen rüşvetin ortalama değerinin kişi başına yıllık ödenen rüşvetin ortalama değerinin kişi başına GSYİH'ya oranı dikkate alındığında Kamerun, Gana ve Nijerya'da rüşvet yükünün kişi başına gelir miktarının beşte birinden fazla olduğu gözlenmektedir. Rüşvet yükünün kişi başına oranı yüzde 10 ile 20'si arasında değişen ülkeler ise Hindistan, Kenya, Moldova, Togo ve Ukrayna'dır.

GRAFİK 22. 2004 ve 2005 Yıllarında Çeşitli Kurum ve Sektörlerdeki Yolsuzluk Algılama Düzeyi

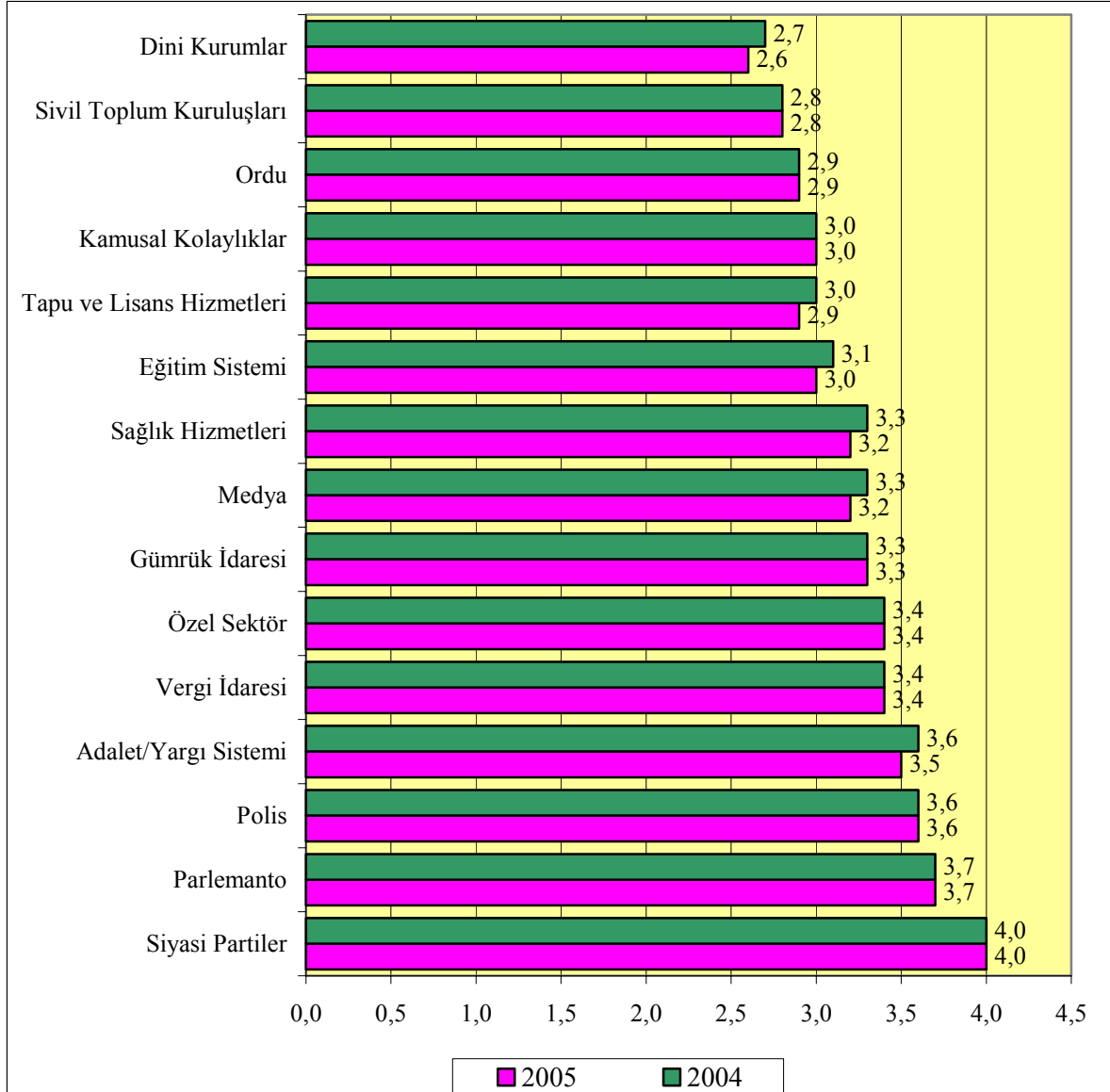

- Küresel düzeyde yolsuzluktan en çok etkilenen sektörler ve kurumlara bakıldığında 69 ülkenin 45'inde siyasi partiler ön sırada geliyor.

- Yolsuzluk, gelişmekte olan ülkelerde, mal ve hizmet üretiminde ya da satış sürecinde önemli bir maliyet unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu unsur ister istemez belli ölçülerde fiyatlara yansımakta ve tüketici refahını olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer taraftan yolsuzluk, yatırımcı ve şirketler için ekonomik, siyasi ve sosyal belirsizlik ortamı meydana getiren önemli bir unsurdur. Özellikle yatırıma yönelik firma faaliyetlerinde birçok bürokratik ön koşulların varlığı, dağınık yetki ve izin süreçleri yolsuzluğun ekonomiye etkisini arttırmaktadır. Özel yatırım

maliyetlerinin artması ülkedeki, ülkedeki üretim kapasitesi ve milli gelirdeki büyümeyi kısıtlamaktadır.

GRAFİK 14. Yolsuzluktan en çok etkilenen sektörler ve kurumlar.

- Hızlı şehirleşme toplumdaki oturmuş ilişki ağlarını ve ahlaki, sosyal denetim mekanizmalarını erozyona uğratmaktadır. Bu ağların zayıflaması, rüşvet ve yolsuzluğu artırıcı etki yapmaktadır. Yolsuzluk düzeyi ile kayıt dışı ekonomi arasında doğru orantılı ilişki vardır. Bir ülkede kayıt dışılığın artması, yolsuzluk düzeyini yükseltebilmektedir.

Yolsuzluklarla mücadelede başarının yakalanabilmesi için kamu ve özel sektörün maliyet yapılarını aşağıya çeken etkinliğini arttıran sonuçlar

doğurabilmektedir. Kamu ve özel sektörün işbirliği karşılıklı bir sinerji yaratmasından öte, denetim ve denge mekanizmalarının kurulmasını da sağlayabilmektedir.

TABLO 13. Siyasi partilerin en fazla yolsuzluk kaynağı olduğu ülkeler.

Gelir Gruplarına Göre Ülkeler	Ülke Adları
Yüksek Gelirli Ülkeler	Avusturya, Kanada, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Portekiz, Güney Kore, İspanya, İsviçre, İngiltere, ABD
Orta Üst Gelir Grubuna Dahil Ülkeler	Arjantin, Şili, Kosta Rika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Meksika, Panama, Polonya, Güney Afrika, Uruguay, Venezuela
Orta Alt Gelir Grubuna Dahil Ülkeler	Bolivya, Bosna Hersek, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Guatemala, Endonezya, Paraguay, Peru, Filipinler, Romanya, Sırbistan, Tayland
Alt Gelir Grubuna Dahil Ülkeler	Hindistan, Nikaragua

Kaynak: Transparency International, 2005 Global Corruption Barometer

- Türkiye’de Yolsuzlukların siyasal yaşam ve iş hayatı üzerine etkisi dünya ortalamasının üzerinde, 3,3 düzeyindedir. 2005 yılındaki dünya ortalaması siyasal yaşamda 3,1, iş hayatında ise 3 oldu. (Etkilenme düzeyi 1-4 aralığında ölçüldü). Aynı durum yolsuzların kişisel ve aile hayatı üzerindeki etkisinde daha belirgin gerçekleşti. Bu alanda dünya ortalaması 2,2 iken Türkiye’de 2005 yılında 3,1 düzeyinde oldu.